

Sanitarne i nesanitarne deponije – u čemu je razlika?

Svega 25% komunalnog otpada završava na sanitarnim deponijama, dok preostalih 75% završava na nesanitarnim/divljim deponijama direktno zagađujući životnu sredinu i ugrožavajući zdravlje ljudi

„Sanitarna deponija je *isplaniran, izgrađen i opremljen prostor* na kome se otpad odlaže sa minimalnim posledicama na životnu sredinu. Na njima se prate štetni uticaji odloženog otpada na životnu sredinu. Nesanitarna deponija je prostor gde se otpad baca *bez bilo kakvih zaštitnih mera po životnu sredinu* i gde se materije iz otpada direktno puštaju u životnu sredinu. U zavisnosti od zagađujućih materija koje se nalaze u otpadu, nastaje i zagađenje.

U Srbiji, na nesanitarne deponije se odlaže kako opasan, tako i neopasan i inertni otpad. Zagađujuće materije sa nesanitarnih deponija putem ocednih voda stižu u podzemne vode i zagađuju. Usled nekontrolisanog stvaranja deponijskog gasa vrlo često dolazi do toga da se nesanitarne deponije zapale, pa zagađujuće materije dolaze u vazduh. Nesanitarne deponije zauzimaju veću površinu nego što bi za istu količinu otpada to bio slučaj kod sanitarnih deponija i na taj način se trajno gubi zemljište. Ptice i druge životinje nesmetano vršljaju po nesanitarnim deponijama i na taj način mogu da prenesu zarazu i bolesti. Usled nepostojanja kontrolisanih uslova, smrad sa nesanitarnih deponija se širi u okolini. Otpad sa nesanitarnih deponija može završiti u vodotocima koji ga odnose dalje i zagađuju ih. Troškovi odlaganja na nesanitarnu deponiju su mali, ali posledice po životnu sredinu i zdravlje ljudi su velike. Kod sanitarnih deponija je obrnuta situacija, troškovi odlaganja su veći, ali su posledice na životnu sredinu i zdravlje manje ili ih nema. Tako da je izbor jednostavan, prevencija ili lečenje. Ako je otpad oko nas, on je i u nama.“

Na ovaj način **Igor Jezdimirović**, predsednik Upravnog odbora [Inženjera zaštite životne sredine](#) objašnjava razliku između sanitarnih i nesanitarnih deponija. Čini se, međutim, da osim što ove informacije ne dopiru do svesti velikog broja ljudi, ne dopiru ni do onih koji se bave upravljanjem otpadom.

Mali broj registrovanih deponija spada u sanitarne

Naime, deponije u Srbiji u velikoj meri zagađuju prirodu i negativno utiču na kvalitet životne sredine. Problem leži u tome što najveći broj njih spada u nesanitarne, iako su registrovane i u nadležnosti JKP „Gradska čistoća“. Starost deponija, kako piše u Izveštaju o upravljanju otpadom koji je objavila Agencija za zaštitu životne sredine, varira od četiri do 53 godine, dok oko 70 procenata aktivnih deponija – smetlišta nije predviđeno prostorno-planskim dokumentima i nema urađenu studiju o proceni uticaja na životnu sredinu.

[Državnom Strategijom upravljanja otpadom](#) koja je istekla 2019. godine bila je predviđena izgradnja 29 regionalnih sanitarnih deponija, 44 transfer stanica, 17 reciklažnih centara, sedam centara za kompostiranje i četiri spalionica. Prema podacima Agencije za zaštitu životne sredine, od 2010. do 2017. je izgrađeno tek deset sanitarnih deponija.

Nova Strategija upravljanja otpadom za period 2019-2024. godine Republike Srbije trebalo bi da označi prelazak sa koncepta regionalnih sanitarnih deponija na model regionalnih centara za upravljanje otpadom, što znači odvojeno prikupljanje, separaciju otpada i reciklažu, kao i tretiranje nerekiklabilnog otpada. To bi podrazumevalo i promenu teritorijalnih rasporeda regionalnih sanitarnih deponija i smanjenje broja istih. Takođe, ne bi se više išlo na koncept regionalnih sanitarnih deponija, već regionalnih centara za upravljanje otpadom, gde će se vršiti reciklaža svega što može da se reciklira.

Sistem upravljanja otpadom, a ne sistem bacanja otpada

„Ono što je neophodno da bi proces reciklaže bio uspešan jeste dobra selekcija otpada. To znači da, ako hoćemo da nam reciklaža bude uspešna i da dobijemo novi proizvod dobrog kvaliteta, otpad iz kojeg dobijamo novi proizvod mora biti homogenog sastava. Od čiste plastične boce može se dobiti nova plastična boca. Od miksa raznih plastičnih materijala nije moguće dobiti kvalitetan proizvod i najčešće takav miks nije pogodan za reciklažu, već samo za insineraciju (kontrolisano korišćenje otpada u svrhu dobijanja energije). Znači, kad govorimo o reciklaži, pre svega govorimo o separaciji različitih vrsta otpada“, objašnjava Jezdimirović i dodaje da je za reciklažu bitna hijerarhija otpada, koja polazi od toga da one postupke koji

daju najviše efekata treba u najvećoj meri i praktikovati i da upravljanje otpadom počinje pre samog nastanka otpada.

Ta hijerarhija izgleda ovako:

- Prvo je potrebno da, kada neki proizvod planiramo, vodimo računa o tome da što manje otpada od njega nastane i prilikom pakovanja, i prilikom transporta i prilikom njegovog korišćenja i prilikom njegovog kasnijeg uklanjanja.
- Drugi nivo je ponovna upotreba nekog proizvoda ili materijala. Ako je materijal ili proizvod dobro dizajniran i dobrog je kvaliteta, on se može koristiti više puta. Najbanalniji primeri za to su staklene flaše i tegle.
- Treći nivo je reciklaža, kada od prikupljenog selektivnog otpada dobijamo nove predmete nekim postupkom prerade.
- Četvrti nivo je dobijanje energije iz otpada, kada otpad koji nije moguće reciklirati kontrolisano sagorevamo i iz njega dobijamo energiju.
- Peti i poslednji nivo je odlaganje otpada na sanitarne deponije.

„Nažalost, kod nas je dominantan najmanje poželjan način upravljanja otpadom, s tim da je dodatno pojačan činjenicom da svega 25% komunalnog otpada završava na sanitarnim deponijama, dok preostalih 75% završava na nesanitarnim/divljim deponijama direktno zagađujući životnu sredinu i ugrožavajući zdravlje ljudi“, ističe Jezdimirović.

Gde se odlažu lekovi kojima je istekao rok i drugi opasan otpad?

Kada govorimo o mulju iz kanalizacionih sistema, sadržaju septičkih jama, leševima životinja, ubijenim životinjama u cilju iskorenjivanja epizootične bolesti, kao i otpadu koji nastaje pri istraživanju, iskopavanju, eksploataciji, pripremi i skladištenju mineralnih sirovina, postavlja se veliko pitanje gde sav ovaj otpad završi? Kao enigma postavlja se i problem lekova kojima je istekao rok.

„Na osnovu Zakona o upravljanju otpadom, apoteke koje su osnovane kao zdravstvene ustanove, odnosno veterinarska organizacija, kao i apoteke osnovane kao privatna praksa dužne su da preuzmu farmaceutski otpad proizveden od građana i da taj otpad predaju licima koja vrše sakupljanje, transport, tretman, odnosno skladištenje, ponovno iskorišćenje i odlaganje ili izvoz farmaceutskog otpada. Troškove upravljanja, odnosno izvoza farmaceutskog otpada sakupljenog od građana snosi

proizvođač i/ili uvoznik koji stavlja farmaceutske proizvode na tržište. Po mom saznanju, lekove kojima je istekao rok trajanja, apoteke više ne sakupljaju. Valjalo bi ih anketirati i saznati ukoliko neko skuplja. Naravno, to je njima trošak, a s obzirom na to da nad tim delom zakona niko ne vrši kontrolu, moguće je da taj otpad u većini završava u kanti-kontejneru zajedno sa svim drugim kućnim mešanim otpadom“, navodi **Nataša Derek** iz [CEKOR](#)-a.

Igor Jezdimirović saglasan je sa stavom Nataše Derek i takođe smatra da trenutno farmaceutski otpad najčešće završava u komunalnom otpadu ili u otpadnim vodama. On nam je otkrio da ćemo do informacija gde najčešće završavaju neiskorišćeni lekovi najverovatnije doći do kraja tekuće godine: „Usled neadekvatnog odlaganja farmaceutskog otpada od strane građana u Novom Sadu, a slično je i u celoj Srbiji, lokalni ombudsman Novog Sada angažovao je Inženjere zaštite životne sredine da urade istraživanje o razlozima za nastanak ovog problema i daju predlog rešenja. Rezultati istraživanja će biti objavljeni u novembru 2020.“

Evidentno je da u skoro svim segmentima upravljanja otpadom ima problema, pa je tako kada je reč i o recikliranju.

Sistem poslovanja reciklažne industrije – nepredvidiv

„Reciklažnoj industriji je najveći problem nepredvidiv sistem poslovanja. Kada je reč o tretmanu opasnog otpada, godinama unazad su isti problemi – podsticajna sredstva se isplaćuju sa velikim zakašnjenjem i isplaćuju se u manjem iznosu nego što je prerađeno otpada. Za tretman opasnog otpada u 2019. godini, reciklerima su isplaćena podsticajna sredstva u julu ove godine i to 69% od ukupno ostvarenih podsticajnih sredstava za 2019. godinu. To znači da je posao urađen u januaru prošle godine plaćen sa godinu i po dana zakašnjenja, kao i da je od prerađenih 92 miliona kilograma otpada, ostao neplaćen tretman 29 miliona kilograma otpada. Značajan pomak se desio krajem prošle godine kada su isplaćena zaostala dugovanja za prerađeni otpad za 2018. i time je prvi put posle 2015. godine država platila sav tretiran opasan otpad. Zbog tih dobrih vesti recikleri su bili uvereni da su država i Ministarstvo zaštite životne sredine krenuli u dobrom pravcu rešavanja problema, i da će ispuniti svoje obaveze prema

operaterima i za 2016. i 2017. godinu, kao i da će za 2019. godinu biti izdvojeno dovoljno novca, ali se to još nije desilo.

Ukupna dugovanja prema reciklažnoj industriji iznose više od 2,8 milijardi dinara za 2016, 2017. i 2019. godinu. Kada je reč o prihodima za ovu namenu, novca ima jer naplata eko takse, po principu „zagađivač plaća”, raste iz godine u godinu, pa je od ekoloških taksi u 2019. godini prikupljeno u republički budžet više od 11 milijardi dinara, navodi Suzana Obradović iz [Udruženja reciklera Srbije](#) i kaže kako očekuje da će novo Ministarstvo zaštite životne sredine odmah preduzeti značajne korake ka obezbeđivanju zdravije životne sredine.

„Udruženje i članovi su na raspolaganju institucijama da zajedničkim snagama unapredimo oblast upravljanja otpadom. Takođe, reciklažnoj industiji predstoji i dalje podizanje standarda poslovanja i napredak tehnologija. Uz dobre okvire poslovanja, mogu se očekivati nove investicije i nova zapošljavanja, od čega najviše nekvalifikovanih radnika koji teško mogu da nađu posao u drugim oblastima, ali i stručnjaka koji bi dalje razvijali ovu industriju.

Udruženje reciklera Srbije učestvuje u značajnom projektu „Povećanje stope reciklaže sijalica i baterija“, zajedno sa partnerima Nemačkom organizacijom za međunarodnu saradnju – GIZ, NALED-om, firmama Božić i sinovi i E-reciklaža. Cilj projekta je da se unapredi zakonodavni okvir, da se građani i firme informišu o značaju pravilnog odlaganja sijalica i baterija i da im se omoguće mesta za odlaganje ovih vrsta otpada, da deca više saznaju o reciklaži, što će sve zajedno, verujemo, dovesti do krajnjeg cilja, a to je da se povećaju količine recikliranih baterija i sijalica. Projekat je sada u fazi priprema, izrade analize situacije u našoj zemlji i predloga sistemskog rešenja za zbrinjavanje baterija i sijalica, a uskoro krećemo i sa narednim aktivnostima“, zaključuje Obradović.

Koji su dobri primeri upravljanja otpadom?

Iz svega navedenog, jasno je da je reč o problemu koji ne može da se reši na individualnom nivou, već da do boljitka može doći jedino kroz promenu sistema.

„Dobri primeri zemalja koje su uspostavile održiv sistem upravljanja otpadom jesu skandinavske zemlje, potom nama bliža Nemačka koja je još 1990. godine prepoznala koristi recikliranja i smatra se svetskim prvakom

kada je u pitanju reciklaža. Međutim, Srbija može da se ugleda na dobar primer u našoj blizini, a to je Slovenija. Do pre petnaestak godina, u Sloveniji nije bila razvijena reciklaža, tj. sav otpad je završavao na deponiji. U Ljubljani su postepeno napravili dobar sistem, edukovali građane i sada se mogu pohvaliti da su u roku od nekoliko godina postigli sjajan rezultat, odnosno sada recikliraju 68% otpada. Takođe, i drugi slovenački gradovi poput Maribora idu u pravcu ka zatvaranju deponija. Njihovi građani razvrstavaju otpad u 3 kante koji se potom dovozi u sortirnicu i potpuno se automatski sortira mešoviti komunalni otpad što omogućuje da se više od 70% tretiranog otpada ponovo koristi kroz proces reciklaže. Otpad se danas posmatra kao resurs i naša zemlja bi to trebalo da vidi kao razvojnu šansu i izvor ekonomskog rasta. Velike su mogućnosti za unapređenje zbrinjavanja komunalnog otpada, industrijskog otpada, građevinskog, medicinskog, ambalažnog, posebnih tokova otpada... ali sve to zavisi kakav ubuduće uspostavimo sistem za sve te tokove otpada. Važno je da se pokreću i mali biznisi koji doprinose zaštiti životne sredine. To mogu da budu inovativni proizvodi od recikliranih materijala, ili da se ovde pokrene proizvodnja nečeg što već postoji u svetu. Na primer, budući da Evropska unija planira da od 2021. potpuno ukine plastične predmete za jednokratnu upotrebu kao što su tanjiri, pribor za jelo, slamke za piće, dobra je ideja da što više ljudi kod nas započnu proizvodnju alternativnih proizvoda jer će imati veliko tržište, kao i da postojeći proizvođači pređu na druge materijale“, ideja je **Suzane Obradović**. Da li postoji šansa da se nešto od toga primeni u praksi? Ostaje nam da vidimo. Dok do rešenja ne dođe, jedino što možemo kao pojedinci je da se trudimo da proizvodimo što manje smeća i da ono koje gomilamo naučimo da sortiramo. Ili da ga bar ne ostavljamo po ulici.